

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Macaristan Budin ve Peç şehirlerinde bulunan Osmanlı hamamları ve korunma durumları

The conservation concepts of the Ottoman baths in Budin and Pecs city in Hungary

Tansu Doğan¹

1 Doktora Öğrencisi, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli, TÜRKİYE, E-mail: tansudoggan@gmail.com

Öz

Bu çalışmada, Osmanlı'nın Macaristan hakimiyeti süresince ülke genelinde yapılan en meşhur hamamlar anlatılmıştır. Araştırmanın ana konusu ise Macaristan'ın Peç şehrinde bilinen Türk hamamlarını araştırmak ve günümüze yalnızca harabe olarak ulaşabilmiş olan Memi Paşa Hamamı'nın tarihini ve koruma çalışmalarının incelenmesidir. Araştırma süresince hamam yerinde incelenmiş, bugünkü koruma durumu hakkında Peç şehir arşivinden bilgiler alınmıştır. Ayrıca dönemin ünlü gezgini Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde verilen bilgiler çalışmanın önemli bir kısmını oluşturmaktadır.

Anahrar kelimeler: Hamam, Macaristan'daki Türk Hamamları

Abstract

In this study, the most famous baths built in Hungary during the Ottoman rule are explained. The main subject of the research is to investigate the Turkish baths known in the city of Peç in Hungary and to examine the history and conservation works of the Memi Pasha Bath, which has survived till today as a ruin. During the research, the Memi Paşa Bath was examined at the site and information was obtained from the Pecs city archive about the current conservation status. In addition, the informations given by the famous traveler Evliya Çelebi, constitutes an important part of the study.

Keywords: PBath, Turkish Bath, Baths in Hungary

Citation/Atıf: DOĞAN, T. (2021). Macaristan Budin ve Peç Şehirlerinde Bulunan Osmanlı Hamamları Ve Korunma Durumları. Journal of Arts. 4(1), 49-58, DOI: 10.31566/arts.4.1.05

Corresponding Author/ Sorumlu Yazar:
Tansu Doğan
E-mail: tansudoggan@gmail.com

Bu derginin içeriği Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 Uluslararası Lisansı altında lisanslanmıştır.

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

1. GİRİŞ

Antik çağlarda, suyun insanları günahlardan ve kötülüklerden arındırdığına inanılmaktaydı. Bu nedenle toplumlar bu dönemlerde temizlenmek ve özellikle arınmak için nehirleri kullanmışlardır. Zaman içerisinde, toplumların gelişmesi ile birlikte hamamların kullanılmaya başlandığı bilinmektedir. İcat edildikleri günden itibaren hamamlar her dönemde, toplumların kültürlerinde önemli rol oynamışlardır.

Osmanlı devrinde, evlerde taşıma su kullanılması nedeniyle, halk yıkanma ihtiyacını hamamlarda karşılamıştır. Hamamlar zaman içerisinde kullanım alanlarına göre çeşitlenmişlerdir. Saraylarda hükümdar ve ailesi için saray hamamları inşa edilmiş, halkın kullanımı için çarşılarda halk hamamları inşa edilmiştir. Taşıma suyun kullanıldığı hamamlar dışında, şifalı sıcak kaynak suyunun çıktığı bölgelerde de kaplıcalar inşa edilmiştir (Yılmazkaya, 2002:15). Osmanlı döneminde özellikle halkın kullanımı için inşa edilen hamamlar genellikle külliye şeklinde; dini, kültürel ve sosyal yapılara yakın konumlandırılmıştır. Türk hamamı, plan tipolojisi itibarıyla ana hatlarını Antik Yunan hamamlarından almış olup, ihtiyaçlar doğrultusunda şekillendirilerek Türk Hamamı tipolojisi oluşturulmuştur (Ertuğrul, 2009:244).

Osmanlı Devleti, bir imparatorluk olması bağlamında yalnızca günümüz Türkiye topraklarında değil, birçok Avrupa ülkesi ve Balkan topraklarında hakimiyet sürmüştür. Tüm devletler gibi, Osmanlı da fethettiği topraklara Türk kültürü aşılayarak kalıcı olmayı hedeflemiş ve bu bölgelerde cami, türbe, hamam gibi birçok eser bırakmıştır. Bunlardan bazıları günümüze kadar ulaşmış, bazıları ise yalnızca arşiv belgelerinden öğrenilmiştir.

1526-1688 yılları arasında Macaristan topraklarına birçok akınlar yapmış ve nihayetinde bölgede hakimiyet sağlamış olan Osmanlı İmparatorluğu, 162 yıl boyunca Macaristan topraklarında birçok eser vermiş, bölgelerin jeolojik özelliklerine göre hamamlar ve ılıcalar/kaplıcalar inşa etmiştir (Aslanapa, 1949-1950:325). Bu dönemde özellikle Budin ve Peç şehirlerindeki hamam ve ılıcalar öne çıkmaktadır. Bazıları halen kullanımda olan, bazıları ise yıkıntıdan ibaret olan bu hamamların korunma durumlarını ortaya koymak bu araştırmanın asıl amacını oluşturmaktadır.

2. OSMANLI İMPARATORLUĞU'NUN MACARİSTAN HAKİMİYETİ

Tarihi boyunca oldukça geniş sınırlara ulaşmış olan Osmanlı İmparatorluğu, Kanuni Sultan Süleyman önderliğinde yapılan Mohaç Meydan Muharebesi ile birlikte Macaristan topraklarını da bir dönem elinde tutmuş ve 162 yıl bu bölgede hakimiyet sürmüştür (Bilge, 2000:35). Osmanlı'nın farklı etnik kökenden milletleri bir arada barındırabilme başarısını Macaristan sınırlarında da görmek mümkündür. Bu anlamda farklı kimliklerin ortak bir kültürel birliktelik sağladığı görülmektedir.

Aslanapa'ya göre (1949-1950); Macaristan, Osmanlı İmparatorluğu'nun yalnızca bir eyaleti olması nedeniyle burada yapılan Türk eserleri gösterişten uzak, sade bir mimariye sahiptir. Yalnızca eyaletin merkezi olan Budin bölgesinde diğer şehirlere kıyasla daha ihtişamlı eserler inşa edilmiştir. Yaklaşık bir buçuk asır süren Osmanlı hakimiyetinde, Macaristan'da yüz elli kadar mimari eser yaptırılmıştır (Aslanapa, 1949-1950:325). Osmanlı yönetimi öncesinde Macaristan'da Roman ve Gotik mimari hakim iken, Osmanlı yönetimi süresince Barok mimari etkisini gösterir. Bunun yanında kentlerde Osmanlı kenti karakterini de görmek mümkündür. Turan'a göre (2005) ise, Osmanlı kültürü etkisinin Macaristan'da sınırlı kalmasının sebebi, Macaristan'ın diğer Balkan ülkelerine göre Payitahtan daha uzak oluşudur (Turan, 2005:51). Mohaç Meydan Muharebesi'nden sonra Türkler, Macaristan'ın işgaline Peçuy (Peç) şehrinde başlamıştır. Bu nedenle Macaristan'daki Türk kültürünün en sağlam zemini Peç şehrinde oluşturulmuş ve bu bölgede birçok Türk eseri inşa edilmiştir. Budin'den sonra Macaristan'daki en büyük Osmanlı şehri olan Peç, önceleri Mohaç sancağına bağlı iken 1564'ten sonra bağımsız bir sancak haline gelmiştir (Bilge, 2000:51).

Osmanlı kültüründe bilinen imaret sistemi, Macaristan sınırlarında da aynı şekilde işlemiş, çoğu şehirde cami, hamam ve medrese yapıları bir külliye şeklinde birbirine yakın olarak inşa edilmiştir. Külliyenin parçası olan hamamlar dışında bireysel olarak inşa edilmiş olan hamamlar da vardır. Yapıldığı bölgenin jeolojik özellikleri göz önünde bulundurularak, doğal kaynak suyu çıkarılan bölgelerde ise ılıcalar (kaplıca) inşa edilmiştir. Günümüzde Osmanlı devrinden kalan hamamlar ve ılıcalar incelendiğinde, Macar halkı

tarafından devam ettirilen kaplıca kültürü sayesinde ılıcalı olarak inşa edilmiş, yani doğal kaynak suyu ile beslenen hamamların halen faaliyette olduğu, fakat taşıma su kullanılan hamamların neredeyse tamamının yıkıldığı veya harabe haline geldiği bilinmektedir (Yılmazkaya, 2002:23).

3. MACARİSTAN'DA BULUNAN OSMANLI HAMAMLARI

3.1. Budin Kentinde Bulunan Osmanlı Hamamları

Budin kentinde en bilinen Türk hamamları ve ılıcaları şu şekilde sıralanabilir:

3.1.1. Rudas Hamamı

Rudas Hamamı, 1566-1578 yılları arasında dönemin paşası Sokollu Mustafa tarafından yaptırılmıştır. Evliya Çelebi, hamamı 'Yeşil Direkli İlica' olarak isimlendirmiştir. Bu isim hamamın sütunlarından birinin yeşil olmasından kaynaklanmaktadır (Ayverdi, 2000:106) Ayrıca hamamın ılıca olarak isimlendirilmesinin sebebi, doğal kaynak suyu ile beslenmesidir..

Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde (2010) hamam şu şekilde anlatılmaktadır:

"...Tabahane varoşu içinde Tuna Nehri kenarında 8 adet Kisra kemerleri gibi yüksek kemerler üzerinde yüksek ve yuvarlak bir kubbesi var, baştan başa kırmızı kiremit örtülü büyük kubbedir ki Hanefi mezhebinden ziyade 10'a 10 değil belki 24 kırat fazla yuvarlak şekilli göl gibi bir havuzdur. Çepeçevre tam 200 ayak kuşatır tertemiz yuvarlak bir havuzdur. Kenarları havuz içine incek beş kat geniş merdivenlerdir ki her kişi boyuna göre katlarda yıkanır. Bu büyük havuzun çevresindeki 8 adet kemerlerin altında 8 adet Hanefi kurnaları vardır."

Hamamın ilerleyen dönemlerinde, iç mekanda dört köşeye birer düzensiz köşeli havuz yapıldığı bilinmektedir. Zamanın seyyahlarının anlatımına bakıldığında, Türk döneminde köşeli havuz olmadığı bilinmektedir. Dolayısıyla bu havuzlar, Osmanlı hakimiyeti sonrasında yapılmış olmalıdır (Aslanapa, 1949-1950:332).

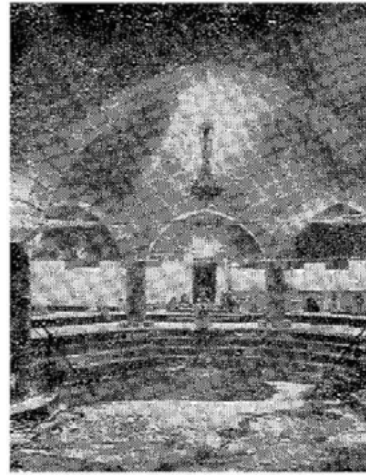
Rudas Hamamı, günümüzde restore edilmiş ve termal hamam olarak hizmet vermeye devam etmektedir

Resim 1. Rudas Hamamı İç Mekan Çizim

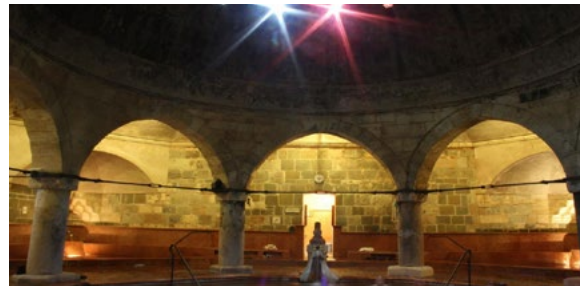
Kaynak: <https://turkinfo.hu/bongesзде/tortenelem/romai-es-torok-furdok-budapest-teruleten/>

Resim 2. Rudas Hamamı İç Mekan Çizim

Kaynak: Aslanapa, 1949-1950

Resim 3. Rudas Hamamı Günümüz İç ve Dış Mekan

Kaynak: Budapest Baths, Rudas Bath, 2017, www.bathsbudapest

3.1.2. Veli Bey Hamamı

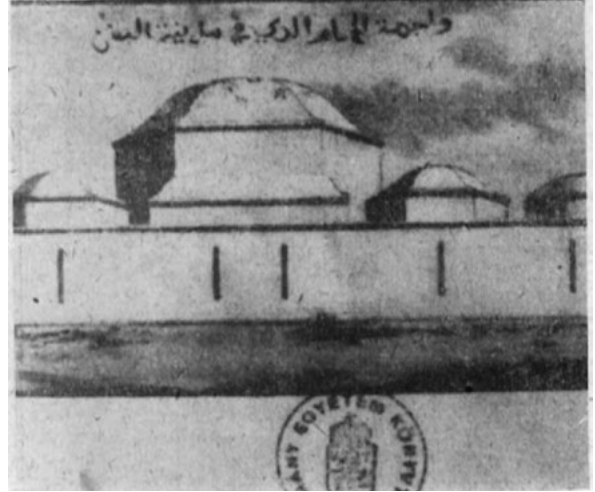
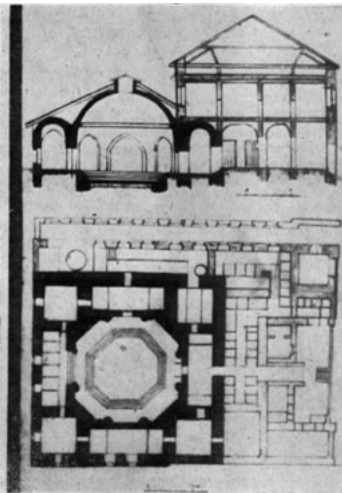
Veli Bey Hamamı, Sokollu Mustafa Paşa tarafından, 1572'de Budin kentinin dışında şifalı su kaynağı bulunan bir bölgede inşa edilmiştir. Budin'in en büyük hamamı olan bu yapı, kare planlı olup, merkezinde sekiz köşeli havuzu ve büyük bir kubbesi bulunmaktadır. Duvarlarında mukarnaslar bulunan yapı, simetrik bir plana sahiptir. Molnar (1970), hamamı detaylı bir şekilde betimlemiş ve oldukça etkileyici bir hamam olduğundan bahsetmiştir (Ayverdi, 2000:120).

Evlia Çelebi (2010) ise, Veli Bey Hamamını şöyle tanımlamıştır:

"...Gül Baba ile Baba Miftah Sultanların yanında büyük yapılar ile bezenmiş ve türlü türlü kubbeler ile döşenmiş meşhur bir hamamdır. 8 adet Havarnak kemeri üzerinde ve 8 köşe sağlam duvar üzerinde yapılarını tamamı baştan başa ibretlik kırmızı kiremit ile örtülü kırmızı bir kubbedir. Bu yüksek kubbenin ortasında Şafii mezhebi üzere ona on temiz bir havuzdur ki temiz su ile dolu olup her tarafından beyaz mermer arslan ağızlarından saf sıcak sular gece gündüz bu büyük havuza dolmaktadır. Ve bir halvette de bir küçük havuzu vardır, ama bu çok sıcaktır. Değme adam girmeye tahammül edemez, tâ bu merteye sıcaktır."

Veli Bey Hamamı, günümüzde hala kullanımda olan hamamlardan biridir. Hamam 2010'lu yıllarda orijinal plan tipine sadık kalınarak restore edilmiştir. Restorasyon sırasında hamamın orjinal taş zemini ve orjinal su boruları korunmuş ve transparan örtü sistemi kullanılarak tarihi dokunun sergilenmesi sağlanmıştır (Molnar, 1970:67).

Resim 4. Veli Bey Hamamı Plan ve Kesiti

Kaynak: Radowsky, 1962

Resim 5. Veli bey Hamamı Restorasyon Dönemi

Kaynak: <http://budnews.hu/news/Culture/619/hidden-treasures-of-budapest---part-3>

Resim 6. Veli Bey Hamamı Dış Görünüm

Kaynak: <https://www.budapestbylocals.com/veli-bej-bath.html>

3.1.3. Horoz Kapısı Hamamı

Bilinen diğer adı ile Kral (Kıraly) Hamamı, Budin surları içerisinde Horoz Kapısı'na yakın bir bölgede inşa edilmiş olup, suyu Veli Bey Hamamının kaynağından getirilmiştir. 1.5 km mesafede bulunan su kaynağından suyun taşınması, pişmiş topraktan yapılmış bir su yolu ile sağlanmıştır. Bu hamamın Sokollu Mustafa Paşa tarafından yaptırıldığı düşünülse de arşivlerde kesin bir bilgiye ulaşılamamıştır (Ayverdi, 2000:106).

Horoz Kapısı Hamamı, Veli Bey Hamamı'na göre daha sade bir yapıda inşa edilmiştir. Bu hamamda özel dinlenme odaları yoktur. Hamamın ortasında dört basamaklı bir merdiven ile inilen sekiz köşeli bir havuz, duvarlarda ise büyük sivri kemerli nişler görülmektedir. Hamamın merkezinde ise büyük bir kubbe bulunmaktadır (Aslanapa, 1049-1950:333).

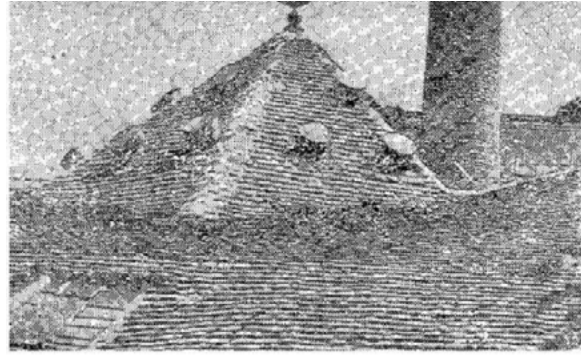
Molnar (1970) tarafından verilen bilgilere göre, hamam 1958'de restore edilmiştir. Aslanapa (1949-1950) ise hamamın Klasisizm döneminde genişletildiğini fakat asıl plan tipinin bozulmadığını söylemiştir.

Evliya Çelebi Seyahatname'sinde (2010) hamamdan şöyle bahsedilmiştir;

"...Horoz Kapısı'nın iç yüzünde ufak tefek bir ılıca daha var, zengin fakir tüm halk için orta sıcaklıkta bir ılıcadır, ancak o kadar beğenilir ve meşhur değildir."

Horoz Kapısı Hamamı, günümüzde Kral Termal Hamamı ismini almış ve restore edilmiş haliyle faaliyettedir.

Resim 7. Kral Hamamı Dış Görünüşü

Kaynak: Aslanapa, 1949-1950

Resim 8. Kral Hamamı İç Görünüm

Kıraly Fördö, 2017, <http://en.kiralyfurdo.hu>

Resim 9. Kral Hamamı Dış Görünüşü

Kaynak: Kıraly Fördö, 2017, <http://en.kiralyfurdo.hu>

3.1.4. Tabakhane Hamamı

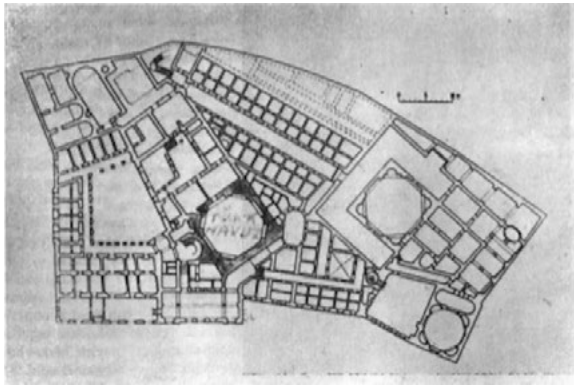
Tabakhane Hamamı, Gallert dağı eteğinde tımarcılar ve yoksul halkın kullanımı için inşa edilmiş bir hamamdır. Radowszky (1962)'nin söylediğine göre bugünkü adı İmre'dir. Hamama daha sonra birçok ilaveler yapılmışsa da yapının son dönemlerinde yalnızca Türk hamamı kısmının işletildiği bilinmektedir (Aslanapa, 1949-1950:334).

Evliya Çelebi (2010) Tabakhane Hamamını şöyle anlatmıştır;

"...Bu anılan Yeşil Direkli İlica yanında Tabahane varoşu mahalleleri içinde kurşun örtülü bir mamur büyük ılıcadır. Bunun dahi suyu ılıktır. Gayet kükürt kokulu bir sudur. Bu yararlı ılıcaya sabahleyin erkekler girip kuşluk vaktinden gece yarısına kadar kadınlar girer. Zira mahalle içinde bulunup büyük havuzlu, pek çok halvetli ve 8 adet kurnalı hamam gibi bir ılıcadır. Herkes futa ve sileceği ile girip tertemiz olup çıkar gider, bir habbe ve mangır vermez. Eğer bir peştamal, kese ve sabun lâzım ise bir akçe verip gidersin. Başka ılıcalar da hep böyledir."

Tabakhane Hamamı, günümüze ulaşamamıştır.

Resim 10. Tabakhane Hamamı Planı

Kaynak: Radowszky, 1962

3.1.5. Baruthane Hamamı

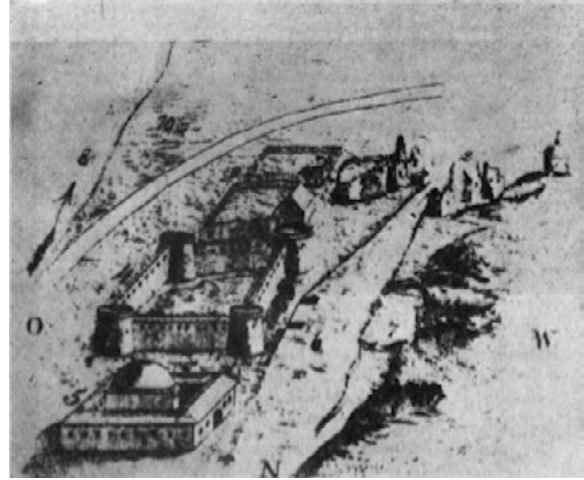
Baruthane Hamamı, Osmanlı döneminde baruthanede çalışan işçiler için inşa edilmiş bir hamamdır. Kare planlı ve merkezi kubbeli bir hamamdır. Radowszky (1962), hamamın bu dönemde yerli Budin halkı tarafından da sık sık ziyaret edildiğini söylemiştir (Radowszky, 1962:41).

Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde (2010) hamam hakkında şunlar söylenmiştir;

"...Bu anılan Veli Bey İlicası yakınında Baruthane İlicası o kadar donanımlı ılıca değildir, ama özellikleri boldur, genellikle girenler kâfirdir. Baruthanenin tüm çarkları bu ılıca suyundan döner, sanki çark-ı felektir. Bu acayip eser de yerinde yazılır."

Baruthane Hamamı, günümüze ulaşamamıştır.

Resim 11. Eski Baruthane Görünüşü

Kaynak: Radowszky, 1962

3.2. Peç Şehrinde Bulunan Osmanlı Hamamları

Peç şehri, Osmanlı için önemli bir bölge olma niteliği taşısa da yapılmış olan hamamların varlığına yalnızca yazılı kaynaklardan ulaşabilmektedir. Bunun nedeni, taşıma suyun kullanıldığı hamamlar olmalarıdır. Bu hamamlar Macar halkı tarafından kullanılmamış ve günümüze kadar dayanamayıp yıkılmış veya harabe şeklinde ulaşabilmişlerdir.

Resim 12. 1687 tarihli Joseph Haüy tarafından çizilmiş şehir planında Osmanlı yapıları ve hamamların bulunduğu konumlar

Kaynak: Petrovic, 2011

3.2.1. Kasım Paşa Hamamı

Kasım Paşa Hamamı, Peç şehrinde imaret sistemine uygun olarak Kasım Paşa Camii'nin yanına inşa edilmiştir. Bugün hamamın bulunduğu bölgede mahkeme binası bulunmaktadır. Dolayısıyla hamam günümüze ulaşmamıştır (Ayverdi, 2000:223).

Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde (2010) hamamdan şöyle bahsetmiştir;

"...Camiinin mihrabı önünde yol aşırı sol tarafta hoş ve temiz bir hamamdır ki dillerde söylenir. Suyu, havası ve yapısı da hoştur. Bu hamamın camekânı büyük bir kubbedir. Onun tam ortasında tek parça beyaz mermerden büyük bir havuz var ki diller ile anlatılmaz, zira o büyüklükte tek parça ağır taşı o derece oyma ustası nasıl oydu ve nasıl kaldırma sanatı ile bu camekâna kodular? diye insan görüp şaşırır. Zira bu büyük havuz hamam kapısından sığmaz.

Bu havuzun ortasında sapsarı altına benzer sarı pirinçten bir şadırvan kadehi var. İçine 15 adam otursa sığar. Tâ bu derece geniş dökme pirinç kadehtir.

Bu kadehin çevresinde 12 adet ejder ağızları tasvirlerinden abıhayat sular fışkırpıp akıp aşağı mermer büyük havuza dökülür. Ve bu sanatlı kadehi usta 3 adet tunçtan Öküz kellesi ve 3 adet tunçtan kaplumbağa gövdesi şekilleri üzerine bu şadırvan kadehini bir sanat ile oturtmuş ki gören adamın aklı gidip hayret içinde kalır. Gerçekten de insanın yapacağı şey değil, hüner sahibi işidir ki bu havuz tüm seyyahlar arasında meşhurdur."

Resim 13. Hamamın Yerine Yapılmış Olan Mahkeme Binası

Kaynak: Kişisel Arşiv, 2017

3.2.2. Ferhad Paşa Hamamı

Arşiv kayıtlarında Ferhad Paşa Hamamı hakkında oldukça az bilgi mevcuttur. Günümüze ulaşmamış bir diğer hamam olan Ferhad Paşa Hamamı, çarşı hamamı olarak inşa edilmiştir. İmaret sistemine uygun olarak Ferhad Paşa Camii'nin yanında bulunduğu bilinmektedir. Hamam bugün mevcut değildir (Molnar 1970:72).

Evliya Çelebi (2010) hamam hakkında şunları söylemiştir;

"...Bir latif hamam-ı hûb-havâ ve bir pâk ve nazîf humma-i rûşenâdır, ama o kadar işlemez hamam-ı fukaradır. Meşhur hamamlar bunlardır."

3.2.3. Memi Paşa Hamamı

Peç şehir sınırları içerisinde en uzun süre ayakta kalmayı başarmış olan hamam, Memi Paşa Hamamı'dır. Evliya Çelebi'nin anlattığına göre, Memi Paşa kim olduğu tam olarak bilinmemekle birlikte, üst rütbeli bir paşadır. Bir kilise içerisindeki 50 kadar müslüman çocuğun esir tutulduğunu öğrendikten sonra askerleriyle kiliseye baskın yaparak çocukları kurtarmıştır. Ardından çocukların esir tutulduğu bu kiliseyi camiye çevirmiştir. Memi Paşa Hamamı da bu camiinin yanında yine imaret sistemine uygun olarak bir medrese ile birlikte inşa edilmiştir. Günümüzde bahsi geçen medrese yıkılmış, camii ise tekrar kiliseye çevrilip kullanıma açılmıştır (Ayverdi, 2000:224).

Evliya Çelebi (2010), Seyahatnamesinde Memi Paşa Hamamı hakkında hem bilgiler vermiş hem de nazm yazmıştır;

“...Geniş, hoş yapı, hoş hava ve sevimli hoş hamamdır ki tüm hizmetçileri güneş parçası oğlanlardır.

Nazm:

Hamama girdi nazile bir sîm-ten güzel

Şol şöyle diyecek yeri yok cümle ten güzel

beyti üzere Peçoy şehrinin tüm sevimli gençleri bu hamamda gümüş tenlerini gösterip mavi futalar içinde soyulmuş badem gibi has ve beyaz yumuşak ve hoş bedenleri üzerine kâküllerini dağıtıp âşıkların akıllarını perişan ederek naz ile hamam içinde salınırlar.”

Memi Paşa Hamamı günümüze tam anlamıyla ulaşamamıştır. 1880 yılında tamamen yıkılan yapı, 1960 yılında gerçekleştirilen bir kazı çalışmasıyla yeniden gün yüzüne çıkarılmıştır. Eski şehir planlarından çifte hamam olduğu anlaşılan Memi Paşa Hamamı için yapılan kazılarda hamamın yalnızca tek tarafına ulaşılmıştır. Yapının diğer yarısı üzerinde banka binası bulunması nedeniyle herhangi bir kazı çalışması yapılamamıştır. Hamama bitişik konumlanmış olan sıcak su deposunun üzeri tonoz ile kapatılmıştır (Ivan, 1977).

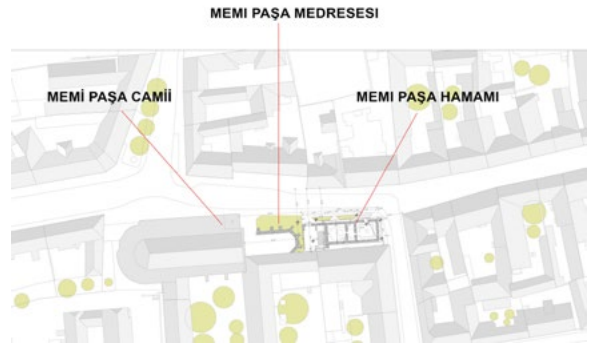
Hamamın giriş kısmında bulunan süs havuzu ve hamamın kaldırım düzeyine kadar olan duvarları bugün de görülebilmektedir. Herhangi bir üst örtüsü bulunmayan hamam yapısı, açık bir müze olarak değerlendirilmiş ve gerekli koruma çalışmaları yapıldıktan sonra sergiye açılmıştır. Harabenin içerisinde hamamın göbek taşı, bazı kurnalar ve soyunmalık platformları halen görülebilmektedir (Molnar, 1970:75).

Resim 14. 1960 yılı Memi Paşa Hamamı Kazı Çalışmaları

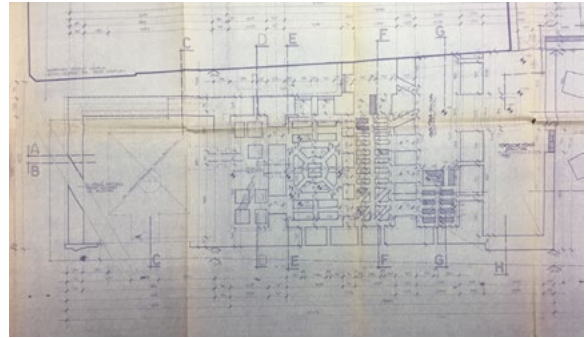
Kaynak: Hungarian National Digital Archive , 2017, <http://mandadb.hu/tart/mcitem/373295>

Resim 15. Memi Paşa Cami, Medresesi ve Hamamı Günümüz Vaziyet Planı

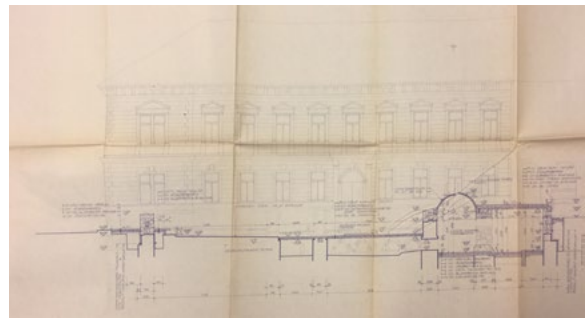
Kaynak: Kosa Balaj, Survey Study, 2017

Resim 16. Memi Paşa Hamamı Rölövesi plan

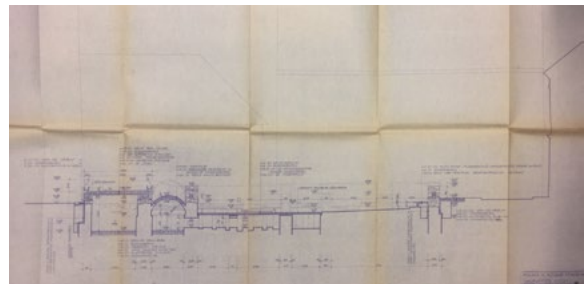
Kaynak: Szigetvari, Municipality Archives, 2017

Resim 17. Memi Paşa Hamamı Rölövesi kesit

Kaynak: Szigetvari, Municipality Archives, 2017

Resim 18. Memi Paşa Hamamı Rölövesi kesit

Kaynak: Szigetvari, Municipality Archives, 2017

Resim 19. Memi Paşa Hamamı günümüz hali

Kaynak: Kişisel Arşiv, 2017

4. SONUÇ

Macaristan hükümeti, 1870 yılında Türk tarihini araştırma amacıyla dünyanın ilk Türkoloji bölümünü kurmuştur (Biol, 2010:483). Bununla birlikte Peç şehrinde birçok restorasyon çalışması gerçekleştirilmiş ve Osmanlı'dan kalan birçok anıt eser koruma altına alınmıştır.

Macaristan sınırları içerisinde bulunan Osmanlı hamamlarının bugünkü durumları incelendiğinde süreç içerisinde kullanılmaya devam eden hamamlar için oldukça özenli bir koruma ve restorasyon çalışması yapılmış olduğu görülmektedir. Horoz Kapısı Hamamı, Rudas Hamamı ve Veli Bey Hamamı incelendiğinde, hamamların kullanılabilir durumda olan bölümleri işlemeye devam ederken, kullanılmayacak bölümlerin transparan örtü sistemleri gibi yöntemler ile kapatılarak sergilendiği görülmüştür. Bu durum, Macaristan'da tarihi eserlere karşı saygılı bir tavır sergilendiğini ve tarih bilimine önem verildiğini göstermektedir. Günümüze kadar dayanamayıp yıkılmış olan bir takım hamamlar için yapılmış olan kazı ve koruma çalışmaları değerlendirildiğinde, hamamların kazı çalışmalarıyla yeniden gün yüzüne çıkarılmış olması, yapıya bir arkeolojik eser tavrı kazandırıldığını gösterir. Toplumlar bu tip kazı çalışmaları sayesinde yapıların ve kültürlerin geçmişi hakkında daha doğru bilgilere ulaşabilirler. Bu anlamda Memi Paşa Hamamı incelendiğinde, kazılar sonucunda tüm iç mekan unsurlarına ulaşılsa da kurnalar ve göbek taşı gibi bir takım iç mekan öğelerine ulaşılmıştır. Bulunan objeler orjinal yerlerinde, halka açık ve güvenliksiz bir şekilde sergilenmektedir. Peç arşivlerinde hamam için tasarlanmış çelik bir çatı örtüsünün çizimleri bulunmuş, fakat bu proje hayata geçirilmemiştir. Yapının korunması için mevcut duvarlarda gerekli güçlendirme çalışmalarının yapılmış olduğu görülmektedir. Fakat olumsuz hava koşulları ve diğer dış etkenler düşünüldüğünde, yapının doğru bir şekilde koruma altına alınması gerekmektedir. Kazılar sonrasında, yıkıntı haline ulaşılan yapı yalnızca eldeki bilgiler ölçüsünde toparlanmış, yapının orjinaline aykırı veya uydurma herhangi bir müdahalede bulunulmamıştır. Bu gerçekçi tavır sayesinde tarih çarpıtılmadan okunabilmektedir (Venedik Tüzüğü, 1964).

Dökümantasyon, tarih araştırmalarının en önemli bölümünü oluşturur. Toplumlar tarihlerini ancak dökümanlar ve belgeler sayesinde gelecek nesillere

doğru biçimde aktarabilir. Macaristan'da bulunan Osmanlı dönemine ait hamamlar da süreç içerisinde fotoğraflanmıştır. Bu sayede hamamlar, tarih kayıtlarındaki yerlerini en doğru şekliyle alabilmiştir.

Tüm bu değerlendirmelere bakıldığında, Macaristan hükümetinin Türk eserlerine bu denli önem vermiş olması ve yapılan koruma çalışmaları, Türk tarihinin ve kültürünün doğru bir şekilde gelecek nesillere aktarılabilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Ancak unutulmamalıdır ki, korumada en önemli nokta, korumanın sürekliliğinin sağlanabilmesidir.

KAYNAKÇA

- ARU, K.A. (1941). *Türk Hamamları Etüdü*, Doçentlik Çalışması. İTÜ Mimarlık Fakültesi.
- ASLANAPA, O. (1949-1950). Macaristan'da Türk Abideleri. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, 1(2), 325-345.
- AYVERDİ, E.H. (2000). *Osmanlı Mimari Eserleri Romanya Macaristan I*. İstanbul Fetih Cemiyeti.
- BİLGE, S. M. (2000). Macaristan'da Osmanlı Hakimiyetinin ve İdari Teşkilatının Kuruluşu ve Gelişmesi. *OTAM*, 11, 33-81.
- BİROL, N. (2010). Macaristan'da Osmanlı Çalışmalarının Gelişimi Üzerine Bir Değerlendirme. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 8(15), 473-512.
- ÇELEBİ, E. (2010). *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*. 6. Cilt, YKY.
- ERDEN, C. (2015). *Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde Türk Hamamları*. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- ERTUĞRUL, A. (2009). Hamam Yapıları ve Literatürü. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 7(13), 241-266.
- IVAN, M. (1977). Memi Pasha Hamam [online]. Manda Hungarian National Digital Archive, <http://mandadb.hu/tart/mcitem/373295> [Erişim Tarihi: 16 Kasım 2017].
- MOLNAR, J. (1970). *Macaristan'daki Türk Anıtları*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- ÖNGE, M. Y. (1995). *Anadolu'da XII.-XIII. Yüzyıl Türk Hamamları*. Vakıflar Genel Müdürlüğü, Ankara.
- PETROVIC I. The Cities and Towns of Medieval Hungary as Economic and Cultural Centres and Places of Coexistence The Case of Pecs, *Cities on the Plain, Cities of the Hills, Colloquia*, 18(1).
- RADOWSKY, A. (1962). Macaristan'da Türk Anıtları II. *Arkitekt*, 306, 39-42.
- SAY, S. K. (2007). *Erken Dönem Osmanlı Hamamlarında Eğrisel Örtüye Geçiş Sistemleri*. İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi.
- TURAN, N.S (2005), Macaristan'da Osmanlı Kültüründen İzler. *Toplumsal Tarih Dergisi*, 23(130), 46-53.
- VENEDİK TÜZÜĞÜ (1964), ICOMOS. Venedik.
- YAMAN, T.C. (2010). *Türk Hamamlarının Mekansal Kurgusu* 'İstanbul Hamamları. MSÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- YILMAZKAYA, O. (2002). *Aydınlık Kubbenin Üstündeki Sıcaklık: Türk Hamamı*. İstanbul: Çitlenbik Yayınları.